

Den stora Tegelbruksbranden på Tenggrenstorp 1959

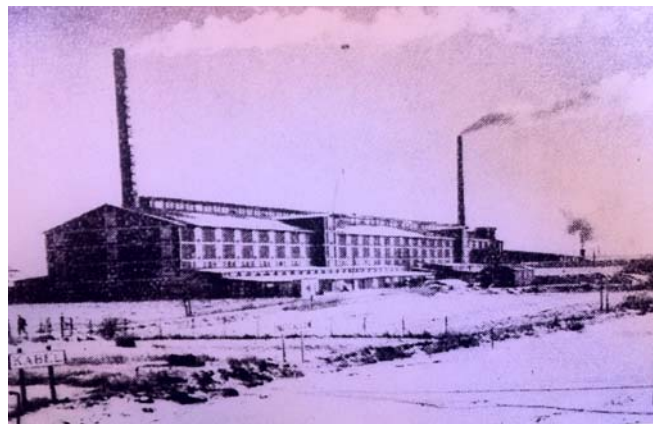
Tidigt på morgonen, onsdagen 29 juli 1959 kontrades den blåa himlen med svart och fyllig rök som steg upp från Tegelbruket vid Tenggrenstorp. 08.12 får brandkåren i Vänersborg information om den kraftiga branden som snabbt sprider sig. Redan 500 meter innan brandkåren var framme, uppenbarade sig röken mot skyn. Kraftiga vindar fördärvade läget och på 10 minuter låg hela byggnaden i brand. För att klara av den enorma branden tillkallades förstärkning från Trollhättan, Västra Tunhem samt militär från Bohusläns regemente i Uddevalla.

Historia

Efterfrågan på tegel ökade i takt med industrialiseringen då man behövde ett billigt och stabilt sätt att bygga byggnader. Efterfrågan ökade ytterligare 1874 då den nya byggnadslagen som förbjöd all stadsbebyggelse i trä, vilket gjorde att efterfrågan på tegel sköt i höjden. Runt sekelskiftet fanns omkring 500 tegelbruk runtom i Sverige. Teglet som byggnadsmaterial hade sin storhetstid mellan 1890 – 1920 då nationalromantiken var den mest framstående stilen när det gällde arkitektur.

Redan under 1700-1800 talet fanns tegelbruk i Vänersborg runt Vassbotten. Man slog även tegel på Vänersnäs och på Sikkhall. Teglet var relativt billigt förhållandevis till vikt och volym, därför var det oekonomiskt att transportera teglet en längre sträcka. Billigaste sättet var via sjötransport, därför anpassades de flesta tegelbrukens positioner invid vattenleder.

De modernare tegelbruken i Vänersborg koncentrerades till Vassbotten och Karls Grav. Vid 1900-talets början, när tegelbranschen var som allra störst, sysselsattes 200 personer samt en mängd säsongarbetare i Vänersborg.

Tenggrenstorp huvudbyggnad, 1944.

Tenggrenstorps tegelbruk var beläget vid Vänerens sydspets och vid Göta älvs början (Nära Quality Hotell idag). Vattnet var en viktig lokaliseringfaktor och hade stor betydelse för brukets framgång. Tenggrenstorp tegelbruk sattes i bruk mellan åren 1907 – 1909. Bruksbyggnaden hade en längd på 169 meter, fem våningar, 33 meter höga skorstenar och en area på 21 00 kvm², och var därmed en utav Europas största.

Den senaste och sista var bruksägaren Gunnar Wulf, som köpte tegelbruket 1924. Wulf & Co AB var namnet på hans företag som hade ett stort kapital inom den privata sektorn, då det även sålde tyska bilar framgångsrikt, exempelvis Hansa Borgward. Wulf & Co AB hade 400 anställda sammanlagt i Vänersborg och Stockholm.

Branden

Det var minuterna före kl. 08.00 på onsdagsmorgonen den 29 juli 1959 som en anställd på bruket, såg att det brann vid fyrans ugn som var belägen i den övre, södra delen av byggnaden. Den anställda larmade omedelbart Vänersborgs brandkår som var på plats efter några minuter. Branden skall enligt den anställde sett hanterbar ut till en början, men efter någon minut explosionsartat spridit sig i den södra delen. De anställda fick utrymma byggnaden snabbt och hann därför inte stänga den branddörr som fanns till fyrans ugn.

Brandkåren konstaterade redan vid ankomst att elden var för stor för Vänersborgs brandkår på 13 man och tillkallade därför förstärkning från Trollhättan, Vargön och Västra Tunhem samt begärde även hjälp ifrån militären. Sammanlagt arbetade 110 man och ett antal frivilliga med släckningsarbetet och alla användbara resurser användes.

Efter en timme var hela bruket jämnat med marken och vid 10.30 tiden meddelade brandkåren att läget var under kontroll. De inkallade brandmännen från Trollhättan, Vargön, Västra Tunhem drog sig tillbaka medan Vänersborgs brandkår stannade och påbörjade ett eftersläckningsarbete som pågick till kl. 15.00. Man vaktade branden till kl. 12.00 dagen därpå för att försäkra sig att ingen spridning var möjlig.

Efter en timma var huvudbyggnaden jämnad med marken.

En förberedande utredning för att fastställa brandens startpunkt inleddes redan timmar efter branden. Polisen, i ledning av Einar Johanson, förhörde alla arbetare som var kopplade till flamugnarna i byggnadens södra hörn. Hilding Andersson, Owe Westbye och Sven Andersson som arbetade vid

bruket vid tidpunkten som elden brutit ut, berättade alla tre att elden först uppmärksammades vid taket mellan två isolerings skivor vid fyrans ugn, som inte varit i bruk sedan fredagen 5 dagar tidigare. Däremot hade det skett en luftning av fyrans ugn tidigare samma onsdag.

Eftersom en detaljerad teknisk bevisning inte var möjlig på grund utav den totalförstörda byggnaden, kom polisens undersökningsledare, tillsammans med de tre arbetarna fram till att det under fredagens eldning i fyrans flamugn lagt sig en gnista i taket över flamugnen och att denna gnista antänts vid den starka syretillförseln som skedde vid luftningen.

För Gunnar Wulf, var branden på tegelbruket ingen större förlust. Bränder i tegelbruk var nästintill normalt förekommande med tanke på dess konstruktioner av trä och papp. Dessutom höll leran på att ta slut och nya byggnadskonstruktioner hade sett dagens ljus.

När tegelbruket brunnit ner stod ett 50-tal arbetare utan jobb. 1961 hamnade Borgward fabriken i konkurs. Wulf & Co AB sålde istället andra typer av bilmärken, dock inte till samma succé och efter några år avvecklades försäljning. Vänersborgs stad köpte upp industriområdet och "Brätteprodukter" flyttade in i de gamla lokalerna.

**Oskar Johansson, Madelene Sjölund SP2SP
Birger Sjöberggymnasiet
Vänersborg
2011-05-01**

Referenser:

Otryckta källor

Intervjuer

Johansson, Margit, Vänersborg 2011.04.18

Persson, Ingegerd, Vänersborg 2011.04.18.

Tryckta källor

Arkivmaterial

Kommunarkivet. Brandstyrelsen, F2, Handlingar i särskilda ämnen. Volym 3. Tenggrenstorps tegelbruk, branden 1959 polisutredning. Vänersborg.

Bearbetningar

Artiklar

(1959) *Skador för 4 milj. På Tenggrenstorp*. Elfsborgs Län Allehanda. Nr 87. 30 juli.

Litteratur

Olsson, Lars-Erik. (1987) *Tegelbruk i Sverige: En branschinventering*. Stockholm Riksantikvarieämbetet.

Liljevall, Britt (1994). *Vänersborgs historia II.I* s. 260-264, Höganäs